

Tekst 4

Misschien eerst eens begrijpen wat ons overkomen is

(1) In amper twintig jaar zijn we wereldwijd verslaafd geraakt aan dingen met een beeldscherm. Het kost ons moeite deze dingen een paar uur uit te zetten. We zijn bang dat we iets zullen missen. We willen toch snel nog even iets opzoeken. We voelen lichte paniek als we ergens geen bereik hebben. Online-neurose wordt dat ook wel genoemd, of 'digibesitas'.

(2) Horen we hier veel debatten over? Is Den Haag in rep en roer? Niet echt. De digitale technologie wordt om economische redenen kritiekloos omarmd of zelfs gepromoot, zoals door Sander Dekker die er in 2016 als staatssecretaris van Onderwijs voor pleitte het hele onderwijs "in rap tempo te digitaliseren". Technobedrijven die het onderwijs zelfs willen 'gamificeren', omdat leerlingen anders niet meer tot leren te verleiden zijn, krijgen ruim baan.

(3) Maar wie zou nu – amper twee jaar verder – dat beleid nog omarmen? Wie heeft er inmiddels geen kennis genomen van de vele onderzoeken over de negatieve invloed van digitalisering op de cognitieve en sociale vermogens? Om over de nek- en rugpijnen, de slapeloosheid en aandachtsstoornissen nog maar te zwijgen.

(4) Misschien moeten we eerst eens proberen te begrijpen wat ons precies overkomen is. Computers, iPads en smartphones onderscheiden zich

van de oude dingen hierin dat zij geen besloten ding op zich zijn, maar een medium dat verwijst naar iets buiten het ding: het worldwide web met zijn oneindige informatiestromen, onbegrensde werelden en dus ook onbegrensde mogelijkheden. Het is dit onbegrensde karakter dat ons parten begint te spelen.

(5) We kunnen immers altijd nog verder zoeken, nog meer informatie inwinnen, nog meer berichten plaatsen, nog meer Facebook-vrienden krijgen, nog meer artikelen raadplegen of nog meer vakantiehuisjes opzoeken. De postbode komt niet één keer, maar honderden keren per dag. Onze aandacht wordt voortdurend onderbroken door zoemende, trillende of piepende beeldschermen of telefoons. Omdat de nieuwe dingen geen einde kennen, valt er niets af te ronden of te voltooien en wordt onze informatiehonger maar niet gestild.

(6) Diverse auteurs, van Nicholas Carr tot Sherry Turkle en Hans Schnitzler, hebben de afgelopen jaren de onderzoeken over de invloed van de digitalisering op een rijtje gezet. We kunnen weliswaar steeds sneller informatie vinden, maar we zijn steeds slechter in staat om deze aandachtig te lezen en er een weloverwogen mening over te vormen. De nieuwe technologie lijkt op een gestage en sluipende manier onze kritische vermogens aan te

tasten. We consumeren informatie in plaats van erover na te denken. “Vroeger kon ik me moeiteloos
80 verdiepen in een boek of een lang artikel,” schrijft Carr. “Nu laat mijn concentratie na een bladzijde of twee al te wensen over. Ooit was ik een diepzeeduiker in een zee van woorden. Nu glijd ik over de oppervlakte als een jetskiër.”

(7) De nieuwe dingen vragen om een intensieve vorm van mentaal multitasken. Ze laten ons werkgeheugen
90 volstromen met informatie en dwingen ons brein te jongleren met wat hersenwetenschappers ‘omschakelkosten’ noemen. Van de ene naar de andere informatiebron zappen onderbreekt onze aandacht, waardoor
95 onze hersenen zich steeds moeten heroriënteren, wat veel energie kost. Ons brein heeft tijd en rust nodig om de vele informatie goed te kunnen
100 verwerken, maar die gunnen we onszelf niet. Gevolg is een overspanning van het brein, met als eerste symptomen concentratieproblemen en slapeloosheid, en vervolgens ernstiger klachten als chronische stress,
105 ADHD, hoofdpijnen, burn-out en depressieve stoornissen. Twee derde van de zieke werknemers zit thuis vanwege deze klachten, meldde het
110 Centraal Bureau voor de Statistiek.

(8) Het is ook een mythe dat we door de digitalisering daadwerkelijk met anderen verbonden zijn. Hoewel de communicatiefrequentie via Facebook, e-mail, Twitter en sms vertienvoudigd is, blijkt uit onderzoek van
115 onder anderen de Britse neuroloog Susan Greenfield dat we minder in staat zijn subtiele, typisch menselijke
120 vormen van empathie en compassie

voor anderen te voelen. Dat komt niet alleen doordat een like op Facebook of een kort sms-bericht qua betekenisvolle inhoud nu
125 eenmaal niet te vergelijken is met een gesprek. Greenfield constateert een sterke afname van sociale vaardigheden als we hoofdzakelijk nog via beeldschermen communiceren. Lichaamstaal, oogcontact en
130 stemgeluid trainen namelijk voor een aanzienlijk deel onze sociale vaardigheden. Voor een beeldscherm verleert het brein de technieken die ons
135 in staat stellen de ander te peilen en te begrijpen.

(9) Wie het onderwijs “in rap tempo” wil digitaliseren, gaat voorbij aan deze inzichten en onderzoeken.
140 Daarom brak ik in mijn boek *Kairos* een lans voor de vertellende docent, die niet alleen de sociale vaardigheden van de leerlingen traint, maar ook hun cognitieve en talige vermogens scherpt, zoals het onderscheiden van hoofd- en bijzaken, het interpreteren van een verhaal, het herkennen van een mening en het verzinnen en formuleren van tegenargumenten. “*Reclaiming Conversation*¹⁾”,
150 vat Sherry Turkle, de auteur van *Alone Together*, dit treffend samen.
(10) De tijd dat beeldschermen slechts voor snelle informatie of onschuldig vertier zorgden, ligt achter
155 ons. Het zijn ook onruststokers, aandachtvreeters en privacyschenders, die weliswaar de zakken van multinationals vullen, maar het onderscheid tussen mens en machine
160 doen vervagen. We zullen een politiek debat moeten beginnen over de juiste maat van digitalisering, zowel op school, als op het werk en thuis.

*naar: Joke Hermsen
uit: NRC, 9 november 2018*

Joke Hermsen (1961) is filosoof en schrijver van meerdere romans en essaybundels.

noot 1 Letterlijk vertaald: “Het teruggeisen van conversatie”.

Tekst 4 Misschien eerst eens begrijpen wat ons overkomen is

De tekst 'Misschien eerst eens begrijpen wat ons overkomen is' kan door middel van onderstaande kopjes in vier delen worden onderverdeeld:

deel 1: Introductie van het probleem

deel 2: Aard van het probleem

deel 3: Gevolgen van het probleem

deel 4: Aanbevelingen

1p **29** Bij welke alinea begint deel 2, 'Aard van het probleem'?

1p **30** Wat is het impliciete standpunt van tekst 4 zoals dat blijkt uit alinea 1 en 2?

A De overheid laat zich meer leiden door financiële prikkels dan door didactische uitgangspunten.

B De politiek zou zich meer zorgen moeten maken over de grootschalige digitalisering.

C Het is zorgelijk dat de digitale technologie uitgangspunt is voor nieuw onderwijsbeleid.

D Zowel bedrijfsleven als overheid baseren nieuw beleid op een maatschappelijke digitale verslaving.

Er is in alinea 3 van tekst 4 een impliciete redenering ten aanzien van onderwijsbeleid te herkennen.

2p **31** Maak de argumentatie expliciet door het standpunt en het argument te noemen.

Baseer je antwoord op alinea 2 en 3.

Geef antwoord in een of meer volledige zinnen. Maak daarbij geen gebruik van voorbeelden.

In alinea 6 van tekst 4 wordt gebruikgemaakt van de metaforen ‘diepzeeduiken in een zee van woorden’ en ‘glijden over de oppervlakte als een jetskiër’. Deze metaforen vormen een samenvatting van uitspraken die eerder in alinea 6 zijn gedaan.

- 3p 32 Citeer uit alinea 6 de zinnen of zinsgedeelten waarvan de betekenis in deze metaforen is samengevat. Neem daartoe onderstaand schema over en vul het in. Citeer niet meer dan nodig is. Zorg ervoor dat tussen de antwoorden in het linker en het rechter gedeelte eenzelfde verband is als tussen beide metaforen.

‘diepzeeduiken in een zee van woorden’	‘glijden over de oppervlakte als een jetskiër’
1a.	1b.
2a.	2b.
3a.	3b.

“Twee derde van de zieke werknemers zit thuis vanwege deze klachten, meldde het Centraal Bureau voor de Statistiek.” (regels 107-110)
Alinea 7 van tekst 4 is op te vatten als een volledige redenering die eindigt met het bovenstaande citaat als argument.

- 1p 33 Geef aan of je de gebruikte argumentatie juist vindt of niet en leg uit waarom. Kies daartoe een van onderstaande zinnen en maak die af. Gebruik voor het aanvullen van de gekozen zin niet meer dan 25 woorden.

Zin 1:

Dat twee derde van de zieke werknemers thuiszit vanwege deze klachten is in deze redenering **wel** relevant, want ...

Zin 2:

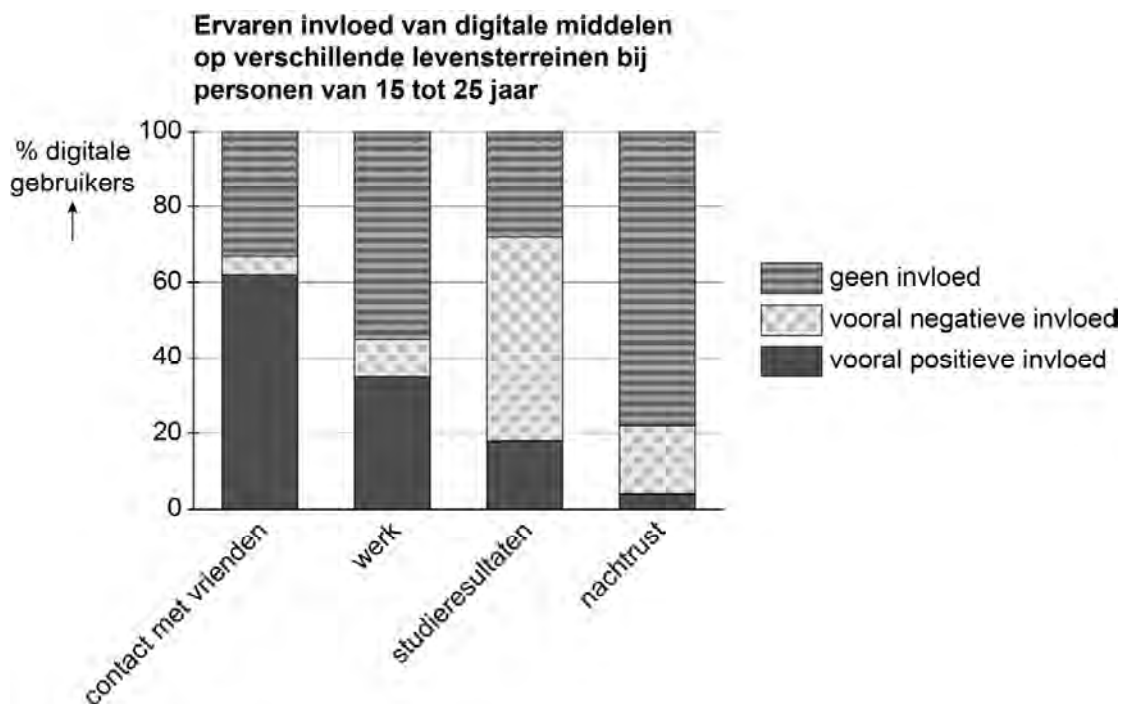
Dat twee derde van de zieke werknemers thuiszit vanwege deze klachten is in deze redenering **niet** relevant, want ...

In alinea 8 van tekst 4 wordt geargumenteed over het al dan niet aanwezige nut van digitalisering.

- 3p 34 Parafraseer de argumentatie in de vorm van drie (deel)zinnen volgens onderstaande zin.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.

Weliswaar ... , maar ... , dus ...

- De titel van tekst 4 is 'Misschien eerst eens begrijpen wat ons overkomen is'. En volgens alinea 1 van tekst 4 hebben we last van 'digibesitas'.
- 1p **35** Leg uit wat de essentie is van wat ons is overkomen, gelet op de strekking van de tekst.
Geef antwoord in een of meerdere zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 20 woorden.
- In tekst 4 worden vraagtekens gezet bij de gesignaleerde digitalisering.
- 3p **36** Wat zijn volgens alinea 6 tot en met 8 van de tekst de drie belangrijkste negatieve gevolgen van deze digitalisering?
- Welke van de onderstaande uitspraken geeft het doel van tekst 4 het best weer met betrekking tot onderwijs?
- 1p **37** De tekst wil de lezer ervan overtuigen dat er
- A beperkingen moeten worden gesteld aan de digitalisering van het onderwijs.
 - B genuanceerder moet worden gedacht over de gevolgen van digitalisering in het onderwijs.
 - C goede kanten en slechte kanten zitten aan de digitalisering van het onderwijs.
 - D recentelijk te weinig aandacht was voor de digitalisering van het onderwijs.
- 1p **38** Met welke van de onderstaande beschrijvingen is de toonzetting van tekst 4 het best te typeren?
De toonzetting van de tekst is vooral
- A analyserend en bezorgd.
 - B constructief en genuanceerd.
 - C moraliserend en ironisch.
 - D zakelijk en vilein.

Stel, drie vwo-leerlingen hebben zich voor hun profielwerkstuk intensief beziggehouden met effecten van het gebruik van digitale middelen. Zij hebben in 2019 een grootschalig onderzoek uitgevoerd in hun provincie. Bovenstaande grafiek zou het resultaat van hun onderzoek hebben kunnen zijn.

- 2p **39** Geef aan of de grafiek gebruikt kan worden als argument voor een snelle digitalisering in het onderwijs en leg uit waarom wel of waarom niet. Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 40 woorden.
- 2p **40** Geef aan of de grafiek gebruikt kan worden als ondersteuning bij de hoofdgedachte van alinea 8 van tekst 4 en leg uit waarom wel of waarom niet. Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 50 woorden.